

PREPORUKE CPT-A ¹	PREPORUKE ZAŠTITNIKA LJUDSKIH PRAVA I SLOBODA ²	PREPORUKE NVO MONITORING TIMA
ü Preporuke ispunjene		x preporuke nijesu ispunjene
Uslovi života		
<p>Da crnogorske vlasti održe po etne napore u pravcu unaprje enja uslova života u Ustanovi „Komanski Most“, a posebno da preduzmu korake za:</p> <ul style="list-style-type: none"> ü odobravanje posebnog budžeta za rekonstrukciju i održavanje Ustanove; ü realizaciju opsežnog preure enja Odjeljenja B; ü za zamjenu svih polomljenih vrata i prozora; x obezbje enje prijateljskog i personalizovanog okruženja za ští enike, posebno x na na in da se: osigura da prostorije obezbje uju intimu, x da se mogu zaklju ati li ne stvari, i 	<ul style="list-style-type: none"> ü Da preduzmu sve neophodne mjere za obezbje enje adaptacije – rekonstrukcije i opremanja ženskog paviljona u JU Zavod „Komanski most“ u cilju unaprje enja uslova boravka i kvaliteta života; ü Da preduzmu sve neophodne mjere na adaptaciji trpezarije i x kuhinje u JU Zavod „Komanski most“ kako bi se prilagodile potrebama korisnika ští enika ü Da preduzmu sve neophodne mjere za obezbje ivanje potpunog odvajanja djece od odraslih korisnika Zavoda "Komanski most" izgradnjom izolovanog dvorišnog prostora 	<ul style="list-style-type: none"> Ø Obezbijediti finansijska sredstva za izgradnju fiskulturne sale i prostorije za fizikalnu terapiju. Ø Unaprijediti brigu o nepokretnim korisnicima i olakšati rad osoblja sa njima tako što e se: obezbijediti sigurnosni pojasevi za invalidska kolica, transportne ležaljke, pokretne platforme za spuštanje i podizanje korisnika iz kade i pokretni umivaonici. Ø Zajedni ku prostoriju u paviljonu A urediti tako da bude udobnija za korisnike i da odgovara njihovim sposobnostima i potrebama. Zidove oprati ili okre iti.

¹ Izvještaj Evropskog komiteta za spre avanje mu enja, ne ovje nog ili ponižavaju eg postupanja ili kažnjavanja (CPT) sa injen tokom posjete Crnoj Gori od 15. do 22. septembra 2008. godine, dostupan na: <http://www.cpt.coe.int/documents/mne/2010-03-inf-mne.pdf>

² Poseban izvještaj Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o stanju ljudskih prava mentalno oboljelih lica smještenih u ustanovama, mart 2011. godine, dostupan na: http://www.ombudsman.co.me/docs/izvjestaji/POSEBN IZVJESTAJ_NS_21.03.2011.doc

<p>Ü da spavaonice i zajedni ke prostorije budu bolje ure ene i opremljene (stav 118).</p> <p>Ü Da crnogorske vlasti preduzmu korake da smještaju djecu odvojeno od odraslih lica sa kojima nijesu u srodstvu i da</p> <p>Ü obezbijede da štiti enice imaju zasebne sobe koje e biti zašti ene i koje</p> <p>x e imati sanitarni vor (stav 119)</p>		<p>Ø Opremiti dvorište Zavoda odgovaraju im mobilijarom za rekreaciju odraslih.</p> <p>Ø Obezbijediti odgovaraju u rampu za prolaz kolica u dje jem dvorištu.</p> <p>Ø Zapo eti što prije planirano renoviranje kuhinje, i obezbijediti mašinu za pranje su a i ljuštenje krompira koje bi umanjile problem nedostaju eg pomo nog osoblja i olakšale rad štiti enicima angažovanim u kuhinji.</p> <p>Ø Obezbijediti pravo na privatnost štiti enika/ca Zavoda, tako što e osoblje voditi ra una da se štiti enici ne obnažuju pred drugima tokom presvla enja, i što e se, u skladu sa sposobnostima štiti enika, obezbijediti ormari i za li ne stvari koji mogu da se zaklju aju.</p> <p>Ø Pobo ljšati li nu higijenu djece tako</p>
---	--	--

		<p>što se im se obezbijediti kupanje najmanje dva puta sedmi no.</p> <p>Ø Korisnicima invalidskih kolica obezbijediti odgovarajuća pomagala i obezbijediti da svi prilazi i ulazi budu adaptirani tako da ih oni mogu koristiti.</p>
<p>Napomena: Ne postoji mogućnost zaključavanja ličnih stvari, 2 su kupatila u litavom paviljonu A, kuhinja nije renovirana, a ostalo je urađeno.</p>		
<p>Zaposleni u Zavodu</p>		
<p>x Da crnogorske vlasti istraže mogućnosti obezbjeđenja boljih uslova rada za osoblje kako bi olakšali zapošljavanje odgovarajućeg osoblja i njihovo zadržavanje, i ponuditi kako inicijalnu, tako i kontinuiranu obuku osoblja (stav 126).</p> <p>x Potrebno je značajno povećati broj članova osoblja koji su u direktnom kontaktu sa štičenicima, uključujući i bolničarke, vaspitače, stručnjake za radnu terapiju, socijalne radnike, itd. (stav 126).</p>	<p>x Da preduzmu sve neophodne mjere za obezbjeđivanje dovoljnog broja specijalizovanog kadra i zaposlenih koji su u direktnom kontaktu sa štičenicima (medicinske sestre, vaspitači/ce, negovateljice/ce, stručnjaci za radnu terapiju, socijalni radnici), kao i pomoćnog osoblja;</p>	<p>Ø Zaposliti psihologa, pedagoga (andragoga) i još tri negovateljice, u skladu sa postojećim Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta JU Zavod "Komanski most". Ozbiljno razmotriti zapošljavanje i dodatnog osoblja.</p> <p>Ø Obezbijediti odgovarajući broj osoblja i u vrijeme godišnjih odmora, putem angažovanja osoba sa odgovarajućom stručnom spremom koje se nalaze na evidencijama Zavoda za zapošljavanje Crne Gore. Unaprijediti saradnju sa srednjom medicinskom školom i</p>

		<p>medicinskim fakultetom.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ø Posebno spriječiti da jedna osoba radi sama 12 osoba sa desetero djece. Ø Dodatno motivisati zaposlene tako što će im se obezbijediti stručna konsultantska podrška, supervizija, vrednovanje njihovog rada i adekvatna nadoknada za rad u teškim uslovima. Ø Sprovoditi kontinuiranu edukaciju svih zaposlenih u Zavodu, koja bi uključivala specijalizovanu obuku koja se tiče svakodnevnije nege štice i unapređnja njihovih sposobnosti, kao i obuku o njihovim pravima, čime bi se podigao nivo profesionalizma i unaprijedilo postupanje prema štice. Ø Obezbijediti odgovarajuću opremu za brigu o nepokretnim štice, koja bi rad sa njima učinila lakšim u fizičkom smislu. Ø Zaposliti dodatno muško osoblje. "Negovateljice" ne bi morale biti samo
--	--	--

		žene, pogotovo imaju i u vidu da je u Zavodu više šteta enika nego šteta enica (64:47).
Napomena: U toku 2010. godine u radni odnos je primljeno pet medicinskih sestara i osam njegovateljica.		
Zlostavljanje i ograničavanje slobode šteta enika		
<p>Ü Osoblju jasno staviti do znanja da je fizičko i psihičko zlostavljanje šteta enika neprihvatljivo i da će snositi teške posljedice. Uprava Zavoda bi se također trebala aktivno pozabaviti faktorima koji su možda doprinijeli takvom ponašanju osoblja (stav 111.)</p> <p>x Da crnogorske vlasti preduzmu odgovarajuće korake kako bi zaštitile šteta enike od drugih šteta enika koji bi ih mogli povrijediti (stav 112.)</p> <p>Ü Da se preduzmu koraci kako bi se osiguralo da se prostorija iza sanitarnih prostorija u Krilu B nikada više ne koristi za izolaciju.</p>		<p>Ø Obučiti osoblje za primjenu tehnika za sprječavanje agresivnosti šteta enika.</p> <p>Ø Uvesti dodatne garancije za hemijsko ograničavanje slobode kretanja. Npr. uvesti poseban registar za ampularnu terapiju u koji bi se unijelo u koliko je sati aplikirana ampula, koja i u kojoj dozi, okolnosti zašto je tome pribjegnuto, ime doktora koji je naložio i ime sestre koja je aplikovala. Podatak o primljenoj ampuli bi trebalo upisati i u medicinski dosijer šteta enika.</p> <p>Ø Uvesti iste garancije i za mehaničko ograničavanje slobode</p>

<p>(Stav 127.)</p> <p>Ü Vezivanje ští enika lancima je apsolutno neprihvatljivo i smatra se nehumanim i ponižavajućim postupanjem, pored toga što potencijalno može biti uzrokom fizičkih povreda (stav 127);</p> <p>Ü Vezivanje u trajanju od više dana ne može biti opravdano sa medicinske tačke gledišta i, sa stanovišta CPT može biti kvalifikovano kao zlostavljanje (stav 128.)</p> <p>x Komitet ističe da stavljanje u izolaciju nikada ne bi trebalo koristiti kao način kažnjavanja lica sa mentalnim nedostatkom (stav 127.)</p> <p>x preduzeti dalje korake da se uvede sveobuhvatna i jasno definisana politika upotreba sredstava ograničavanja slobode (stav 129)</p>		<p>ští enika - neophodno je uspostaviti registar fiksacija.</p> <p>Ø Obučiti osoblje kako da spriječi i samopovredjivanje, posebno autističnu osobu, i obezbijediti tehnička sredstva koja se u tu namjenu koriste u razvijenijim zemljama.</p> <p>Ø Opremiti jednu prostoriju za izolaciju, čiji su zidovi obloženi tapaciranim suncđerom, gdje bi se ští enici smještali u slučaju nemira.</p>
---	--	--

Napomena: Iako se soba za izolaciju koja se pominje u CPT izvještaju više ne koristi, postoji druga prostorija u istom paviljonu koja služi za tu namjenu. Još uvijek ima sluajeva da se izolacija koristi u svrhu kažnjavanja. Ovu praksu treba eliminisati u potpunosti.

Sadržaji i organizacija rada sa korisnicima

<ul style="list-style-type: none"> x Da crnogorske vlasti ulože napore kako bi osigurale sprovođenje individualnog tretmana i planova za rehabilitaciju ukljuivanjem svih štićenika u aktivnosti prilagođene njihovim potrebama. Postizanje tog cilja će zahtijevati angažovanje većeg broja kvalifikovanog osoblja.(stav 122) x Da se preduzmu koraci kako bi se svim štićenicima ponudilo, ukoliko im zdravlje to dopušta, da vježbaju na otvorenom barem sat vremena dnevno u razumno prostranom ambijentu koji bi trebalo da ima i sklonište od ružnog vremena (Stav 122.) x Poželjno je ponuditi štićenicima i obrazovanje i prikladni posao, čiji cilj je priprema štićenika za 	<ul style="list-style-type: none"> x Da preduzmu sve neophodne mjere za izradu individualnih programa rada za sve odrasle korisnike Zavoda "Komanski most" i njihovo ukljuivanje u radno-okupacione terapije 	<ul style="list-style-type: none"> Ø Unaprijediti postojeće i uvesti dodatne radne, obrazovne i rekreativne aktivnosti za štićenike. Kreirati sadržaje i aktivnosti za sve štićenike, uključujući i lica sa dubokim intelektualnim invaliditetom, kao i ona sa poremećajem motorike. Ø U cilju socijalizacije lica sa intelektualnim invaliditetom više pažnje treba poklanjati slobodnim aktivnostima, obogatiti sadržaje različitim sportsko-rekreativnim i kulturno-umjetničkim sadržajima i van Zavoda. Ø Štićenicima pružiti mogućnost da odlučuju o onome što se tiče njih samih, poput programa i rasporeda aktivnosti, uređenja prostorija u kojima borave, kao i eksterijera ustanove.
--	---	--

<p>nezavisni ili barem autonomniji život (stav 122).</p>		<ul style="list-style-type: none"> Ø Opremiti radionice za okupacionu terapiju štiti enika. Ø Podsticati osoblje da primjenjuje što više programa i aktivnosti u radu sa štiti enicima, kako bi se poveao nivo funkcionalnosti štiti enika. Ø Uvesti nove terapijske metode po uzoru na razvijenije zemlje (npr. senzornu sobu u kojoj se terapija sprovodi izolovano od spoljnih uticaja svjetlosti i zvuka, a cilj je da, posebno kod djece, stimulišeula. Metoda pomaže pravilnom razvoju doživljaja spoljašnjeg svijeta, kontroliše agresiju, uvodi dijete u relaksaciju.) Ø Obezbijediti boravak na moru, ili povremene izlete van Zavoda za sve štiti enike/ce ije psiho-fizi ke sposobnosti to dozvoljavaju i njihovu interakciju sa lokalnom
--	--	--

		<p>zajednicom.</p> <p>Ø Raditi na angažovanju volontera koji bi asistirali osoblju prilikom predloženih aktivnosti. Podstata i vaspitne i obrazovne ustanove, nevladine organizacije, i druge organizacije građanskog društva, kao i potencijalne donatore aktivnosti na saradnju sa Zavodom i štienicima.</p>
Zdravstvena zaštita		
<p>x Tretman lica sa mentalnim nedostacima bi trebao uključiti široku lepezu terapijskih, rehabilitacionih i rekreativnih aktivnosti, kao što je pristup odgovarajućim lijekovima i medicinskoj njezi, radnoj terapiji, grupnoj terapiji, individualnoj psihoterapiji, umjetnosti, drami, muzici i sportovima. Štienicima bi trebali imati redovni pristup prikladno opremljenim prostorijama za rekreaciju i mogućnost za svakodnevnu vježbu na otvorenom (stav 122).</p>		<p>Ø Obezbjediti jednakost zdravstvene zaštite štienicima Zavoda kao i ostalim osiguranicima. U tom cilju, posebno: 1) svim štienicima i štienicima obezbijediti zdravstvene legitimacije bez daljeg odlaganja; 2) obezbijediti odgovarajuća sredstva za finansiranje troškova nabavke lijekova za štienike/ce koji nisu na listi FZZ, kao i drugih sredstava za liječenje i 3) obezbijediti obuku specijalističkog kadra i osoblja u KBC kako da odgovarajućim načinom liječe djecu i odrasle sa</p>

		<p>intelektualnim invaliditetom.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ø Ministarstvo zdravlja da bez daljeg odlaganja donese odgovarajuće propise i obezbijedi registraciju ambulante u Zavodu u skladu sa čl. 78 Zakona o zdravstvenoj zaštiti, koja bi značila i novu sistematizaciju kadra i njeno opremanje u skladu sa propisima. Ø U što kraćem roku podići i nivo stomatološke zaštite i uvesti redovne sistematske preglede. Ø Zaposliti doktora opšte medicine sa punim radnim vremenom, ili, kao minimum, eksternog doktora sa značajno povećanim brojem sati koje provodi u ustanovi u odnosu na sadašnju situaciju. Ø U što kraćem roku angažovati još jednog eksternog specijalistu – ginekologa. Ø Obezbijediti povezivanje interne zavodske medicinske baze
--	--	---

		<p>podataka u kojoj se vode medicinski dosijei pacijenata sa bazom javnog zdravstva i odgovaraju e protokole koji e omogu iti kontinuitet njihove zdravstvene zaštite bez obzira na kadrovska rješenja.</p> <p>Ø Obezbijediti odgovaraju u terapiju za ští enice oboljele od karcinoma. Zdravstvena zaštita od karcinoma mora biti i preventivna. Uklju iti ští enike u obavezne skrining testove koji se sada nalaze u osnovnom paketu usluga primarne zdravstvene zaštite.</p> <p>Ø Zakonski definisati obavezu da se za lica koja umru u Zavodu vrši obdukcija u skladu sa l. 128 Zakona o zdravstvenoj zaštiti. Neophodno je da Ministarstvo zdravlja donese pravilnik koji e propisati rad mrtvozornika.</p>
Kontakti sa porodicom i zajednicom		
x CPT poziva crnogorske vlasti da ulažu napore ka podsticanju	ü Da preduzmu sve neophodne mjere za animiranje roditelja - staratelja i porodica, u cilju	Ø Osnovati nezavisno tijelo koje e pratiti rad ove ustanove i

<p>kontakata štitenika sa spoljnim svijetom (npr. pozivati volontere, NVO itd. da posjete instituciju) (stav 135).</p>	<p>održavaju redovnih kontakata sa štitenicima i aktivnog učea u procesu liječenja i rehabilitacije.</p> <ul style="list-style-type: none"> x Da preduzmu neophodne aktivnosti informisanja šire javnosti u cilju eliminisanja predrasuda prema osobama sa problemima u mentalnom zdravlju x Da preduzmu sve neophodne mjere za uspostavljanje i razvijanje različitih servisa podrške porodicama mentalno oboljelih osoba, na lokalnom nivou 	<p>omogućiti učitelja štitenika u njegovom radu, kao i u Upravnom odboru Zavoda.</p> <ul style="list-style-type: none"> Ø Uspostaviti saradnju sa različitim organizacijama, kako bi se štitenicima omogućio sportsko-rekreativni i kulturno-zabavni sadržaj, npr. organizovali izleti, izlasci u grad, odlasci na priredbe, koncerte i sportske manifestacije Ø Organizovati javnu kampanju i uz pomoć medija mijenjati svijest društva o osobama s intelektualnim invaliditetom. Ø Zavod uz pomoć centara za socijalni rad i dalje treba da preduzima mjere da pospeši kontakt porodice sa štitenicima. Ø Poboľšati kvalitet saradnje Ministarstva rada i socijalnog staranja, centara za socijalni rad, fakulteta i posebno srednje medicinske škole sa Zavodom.
--	---	---

		<p>Ø Preduzeti mjere za otvaranje savjetovališta, ambulanti za mentalno zdravlje i dnevnih centara, sa ciljem pomoći i podrške osobama sa intelektualnim invaliditetom, kao i njihovim porodicama.</p>
<p>Napomena: Zavod je uložio određene napore da podstakne roditelje da posjete uštićenike u vidu isplate putnih troškova za posjete uštićenicima.</p>		
<p>Statusna pitanja i druga prava uštićenika</p>		
<p>x Delegacija je obaviještena da su svi uštićenici smješteni u Ustanovu Komanski most preko Centra za socijalni rad u području gdje živi porodica uštićenika, kojemu je tako povjereno starateljstvo nad uštićenicima. Odluku o otpuštanju je navodno tako donosio nadležni Centar za socijalni rad. Smještanje po službenoj dužnosti od strane javnih organa vlasti u ustanove za socijalnu njegu treba uvijek biti vezano za odgovarajuće garancije. Posebno, procedura po kojoj se odlučuje o smještanju po službenoj dužnosti</p>	<p>x Da preduzmu sve neophodne mjere za uspostavljanje mehanizama kontrole i nadzora rada ustanova, kao i jedinstveni standardi za pružanje usluga korisnicima</p>	<p>Ø Ministarstvo rada i socijalnog staranja bez odlaganja treba da donese podzakonske akte kojima će se precizno utvrditi standardi i procedure upravljanja i zadržavanja uštićenika, kao i socijalnu podršku nakon izlaska iz Zavoda.</p> <p>Ø Oformiti nezavisno tijelo koje bi ostvarilo nadzor nad postupcima odpravljanja staratelja, kategorizacije lica prije prijema u Zavod, rekategorizacije nakon smještaja u Zavod, kao i nadradom Zavoda. Omogućiti da</p>

<p>treba ponuditi garancije nezavisnosti i nepristrasnosti i biti bazirana na objektivnoj medicinskoj, psiho-socijalnoj i obrazovnoj ekspertizi. CPT smatra da lica koja se prisilno smještaju u neku ustanovu moraju imati pravo pokretanja postupaka putem kojih sud po skrivenoj proceduri odlučuje o zakonitosti njihovog smještaja. Tako je od suštinskog značaja da se potreba za smještanje redovno revidira i da ta revizija ima iste garancije kao i one vezane za proceduru smještaja (stav 132).</p> <p>x Da crnogorske vlasti preduzmu korake kako bi osigurale da procedura za smještanje lica sa mentalnim nedostacima u ustanove za socijalnu njegu poštuje zahtjeve iz prethodnog stava. Takva lica trebaju posebno uživati djelotvorno pravo obrađivanja sudu kako bi sud odlučio o zakonitosti njihovog upućenja u</p>		<p>roditelji štite enika, stručnjaci i predstavnici civilnog društva koji se bave ljudskim pravima budu uključeni u rad ovog tijela.</p> <p>Ø Sainiti informativnu brošuru s ciljem da se štitenici, njihove porodice, kao i zaposleni u Zavodu, upoznaju sa pravima štitenika.</p> <p>Ø Obezbijediti veću uključenost štitenika i njihovih porodica u procese donošenja odluka koje se tiču njih samih i njihovog boravka u Zavodu (npr. omogućiti da biraju sa kim će dijeliti sobu, koje aktivnosti žele da upražnjavaju, kako će izgledati njihov životni prostor, omogućiti da predstavnik roditelja bude član Upravnog odbora Zavoda i sl.)</p> <p>Ø Redovno vršiti rekategorizaciju lica smještenih u Zavodu, kao i preispitivanje potrebe daljeg boravka.</p>
--	--	---

<p>instituciju, te da ta lica uživaju odgovaraju e zakonske garancije (tj. pravo na advokata, mogućnost saslušanja od strane sudije itd.) (stav 132).</p> <p>x Da crnogorske vlasti preduzmu neophodne korake da izbjegnu potencijalni konflikt interesa koji proisti e iz činjenice da je centar za socijalni rad staratelj, a istovremeno i organ odgovoran za odluke o upućivanju i otpuštanju iz institucije.(stav 133)</p> <p>x porodicama /starateljima svakog člana porodice trebalo bi dati informativnu brošuru (stav 134)</p> <p>x CPT poziva crnogorske vlasti da uvedu vrstu pravni osnov za redovne posjete ustanovi Komanski most od strane tijela koja su nezavisna u odnosu na organe za socijalnu njegu (stav 136)</p> <p>x Pozivaju se crnogorske vlasti da preduzmu korake na reorganizaciji sistema za pružanje</p>		<p>Ø Realizovati tranziciono planiranje (tranzicioni projekti: stambene zajednice, stanovanje uz podršku i poludnevni ili dnevni boravak) koje je predviđeno Programom rada za 2011.godinu JU Zavod “Komanski most“.</p> <p>Ø Izgraditi sistem socijalne podrške za odrasla lica sa intelektualnim invaliditetom i osnovati savjetovališta, centre za radno osposobljavanje, zaštitne radionice, zapošljavanje uz podršku, i slično, kako bi se spriječila institucionalizacija.</p>
---	--	--

brige licima sa mentalnim nedostacima, uklju uju i programe deinstitucionalizacije i opcije za ona lica koja ne mogu imati koristi od takvih programa		
---	--	--